

bok recensioner

Kampen mot depressionen

MORTIMER OSTOW:

Depression. Psykologi, orsaker och behandling

Natur och Kultur

134 sidor. Ca kr 22:—

Författaren granskar i denna bok depressionerna ur såväl psykoanalytisk som biologisk aspekt. Han anser, att den depressiva processen inträffar endast hos en individ med ärftlig disposition, annan konstitutionell svaghet eller ett tidigt trauma. Den individ som sedermera blir patologiskt depressiv befinner sig i beroendeställning (hyser en anaklitisk kärlek) till en annan person. Han eller hon upplever en besvikelse i detta kärleksförhållande.

Den beroende och förfördelade individen kan i denna situation klamra sig fast vid sin partner, omedvetet accentuera sin hjälplöshet. Men han kan också göra slut på förhållandet och försöka fortsätta på egen hand. Den narcissism som då inträder tar sig uttryck antingen i utsvävningar eller i en hård självdisciplin som leder till stora bedrifter. Den uppnådda jämnvikten är dock oftast instabil, en ständig kamp krävs för bevarandet av självständigheten. Detta ger upphov till oåtkomlighet och irritabilitet. Vissa ämnesomsättningsrubbnings inträffar också och dessa yttrar

sig i ökat behov att äta, snabb viktökning som ej står i proportion till intagandet av föda, eftermiddagströtthet, ökat sexuellt behov med önskan om prolongerade coitus, behov av alkohol och stimulantia samt hamstringstens.

Det framkommer vidare en aggressivitet mot den som åstadkommer besvikelse. Denna yttrar sig i en önskan att irritera, sår eller förgöra. Individen försöker lösa sitt problem genom att företa sig något (överspel, acting out): hasardspel, promiskuitet eller prostitution, arrangerandet av en graviditet, kriminalitet etc. Överspelnings lyckas ej i längden, den leder i stället till negativa konsekvenser. Dessa uppfattar pat som orsak till sin nu overta depression.

Det som Ostow här skildrat såsom prototypen för en depressiv sjukdomsutveckling är otvivelaktigt betydelsefullt. Men man får inte glömma att han diskuterat endast en av många tänkbara etiologier. Och vidare får man inte, när man uppmärksammar en person med någon av de beteendeeavvikelse som skildras, automatiskt dra slutsatsen att denna avvikelse ingår i det patogenetiska mönstret för en depression.

Den manifesta depressionens fenomenologi beskrivs på ett väsentligen traditionellt sätt. Psykoanalytiska tolkningar lämnas och biologiska korrelat redovisas. Vad gäller behandlingen framhålls att psykoterapi svårligen kan genomföras i akut skede. Sedan detta övervunnits med biologiska metoder återstår behovet att rekonstruera tidigare upplevelser av besvikelse. Därigenom kan patienten vinna större kontroll över de krafter, som har invecklat honom i strid med den person vars kärlek han är beroende av. En fullständig befrielse från fixeringen i den anaklitiska reaktionstypen

är emellertid ytterst svår att uppnå, om inte fixeringen är svag.

Betydelsen av familjens attityd poängteras. Den icke-beroende parten är ofta aggressiv och lätt sadistisk. Omedvetet kan en sådan person tillfredsställa sina egna behov att förolämpa sin beroende partner, den blivande patienten, på ett mer eller mindre subtilt sätt. En sådan anhörig lämnar ofta ett påtagligt terapimotstånd, under sken av att vara angelägen om att förbättring skall uppnås. Den depressive blir något mindre beroende av maken/makan om terapi institueras. Terapeuten påvisar skillnaden mellan patientens verkliga och imaginära missnöjesanledningar. Terapeuten avråder från en skilsmässa som bara är ett utslag av överspel.

En kritisk anmärkning måste riktas mot författarens skildring av elektrokrampbehandlingen. Verkningsmekanismen skulle vara att den förvirring och försämring av minnet som behandlingen framkallar medger ett förnekande. Om den underliggande konflikten kvarstår olöst, återkommer depressionen så fort glömskan ger vika. Författaren borde istället framhållit minnesstörningens ringa utpräglingsgrad vid lege artis utförd behandling, och det är beklagligt att han förbisett de skandinaviska undersökningsresultat, som visar att terapieffekten är knuten till andra verkningar än minnesstörningen.

En annan skönhetsfläck är författarens tolkning av orsakerna till sociala oroligheter. De ungas protest ser han som projektioner av deras egen känsla av misslyckande. Uppluppen i negersamhället blir en följd av att det inte finns ansvar och förpliktelser! En sådan enögdhet måste man komma bort ifrån om man skall studera det som författaren betraktar som psykiatrins viktigaste problem i dag, nämligen

den ömsesidiga relationen mellan individens och samhällets beteende. Avsnittet är ett exempel på följden av att man låter en teori bestämma sin bild av verkligheten.

Författaren försöker eljest gå motsatta vägen, att med erfarenheten som grund etablera teorier. Denna hans erfarenhet är rik och arbetet blir härigenom mycket läsvärt. Då dessutom stilen är medryckande bör boken kunna bli uppskattad ej bara av vårdgivare, för vilka den är avsedd, utan även av en intresserad allmänhet.

Sune Nyström

Bra introduktion till Piaget

DAVID ELKIND

Barn och unga i Piagets psykologi

Natur och Kultur
142 s. ca Kr 23:—

En lärjunge till Piaget, professor David Elkind, har samlat ett antal förut publicerade uppsatser till en bok i syfte att dels åstadkomma en lättläst introduktion till Piaget, dels att visa på en del av de implikationer Piagets forskning och teorier har för pedagogiken och personlighetspsykologin. Boken är främst avsedd för studerande vid lärare- och förskoleseminarier men kan med stort utbyte läsas av alla som är intresserade av barns och ungdomars psykiska utveckling.

Författaren ger först en presentation av Jean Piaget som människa och forskare och framhåller därvid den stora betydelsen Piagets teorier kommit att få under senare år för praktiskt arbetande pedagoger och psykologer. Författaren har i sina uppsatser gjort

lovvärda försök att omsätta Piagets tankegångar i praktisk tillämpning inom både pedagogisk och klinisk psykologi.

I de inledande kapitlen ges dels en presentation av Piagets egen utveckling, dels ges en redogörelse för huvuddragen i hans utvecklingsteorier. Anknytning till aktuella pedagogiska och psykologiska frågeställningar göres även såsom exempelvis den nya matematiken.

I ytterligare tre kapitel behandlas inlärningsprocessen, intelligensbegreppet och varseblivning utifrån Piagets synsätt. Utmärkande för Piagets synsätt är att processen betonas snarare än prestationen. I sista kapitlet göres ett försök att applicera Piagets teorier om varseblivning på läsundervisning. I ett särskilt kapitel gör författaren en jämförelse mellan Piaget och Montessori.

Piagets teorier har av de flesta applicerats på barns intellektuella funktioner. Elkind har emellertid gjort försök att förklara drag i personlighetsutvecklingen mot bakgrund av Piagets generella utvecklingsteorier. Författaren utgår därvid från begreppet egocentrism i betydelsen bristande differentiering mellan subjekt—objekt. Författaren menar att personlighetsutvecklingen styres till stor del av kognitiva processer snarare än emotionella. Barns sätt att uppfatta och bearbeta information spelar således en stor roll för beteendet på olika utvecklingsnivåer, tex är stark rigiditet i vissa åldrar uttryck för ett behov av att befästa kognitiva strukturer, tonåringars känslighet bottnar i oförmåga att skilja mellan sin egen och andras uppfattning av en själv. Oförmåga att sätta sig in i andra människors synsätt och att deducera ett handlingssätt från en allmän princip påverkar barns förmåga att anpassa sig till kamrater och gruppnormer.

Författaren framhåller emellertid att hans tolkningar ej utesluter att även emotionella faktorer spelar en stor roll för barnets personlighetsutveckling.

Piagets främsta bidrag till psykologin ligger i hans teorier rörande den lagbundna utvecklingen av mentala strukturer. Man har tex funnit att barn i olika kulturer utvecklar konstansbegreppet i ungefär samma ålder. Författaren framhåller att miljöns utformning och struktur är viktigt för inlärningens innehåll, för sociala och intellektuella färdigheter, men enligt Piaget kan begreppsbyggnaden inte påskyndas genom miljöpåverkan. Viktigt är också att framhålla den inre motivation som kännetecknar barns benägenhet att själva söka och tillgodogöra sig all slags information och erfarenhet.

Tolkningar av detaljer i Piagets teorier kan diskuteras men vad som belyses med stor tydlighet i Elkind's bok är Piagets pedagogiska filosofi vilken kanske kommer fram tydligast i kap. 2, Barns frågor. Intresset och uppmärksamheten på barns sätt att tänka och uppleva riktar intresset från prestationsaspekterna av barns utveckling mot intresse för de dynamiska processerna, för barns egenart, individuella egenheter och kreativa förmåga, aspekter som man mer och mer börjat inse betydelsen av i vår tid. Som ett led i förståelsen av detta synsätt inom psykologi och pedagogik har boken en viktig uppgift för professionella såväl som lekmän.

Gunni Kärrby

Psykologiska teorier om könsskillnader

HANS HESSELLUND

Kön, identitet, roll

Övers. Maj Frisch

Wahlström & Widstrand

Pris ca kr 14:50

För att agera på ett personligt och/eller politiskt plan för jämställdhet mellan könen behöver man inte ta ställning till om alla psykologiska könsskillnader beror på social påverkan eller inte. Det räcker med att veta att könsrolls-beteendet växlar mellan olika kulturer och subkulturer, att de psykologiska skillnaderna mellan individer av samma kön är större än genomsnittsskillnaderna mellan könen och att könsdifferntiering i förhållande till barn, arbete och inflytande i samhället iallafall inte rationellt kan grundas på de medfödda genomsnittliga psykologiska könsskillnader som man eventuellt skulle kunna belägga om man kunde uppfostra pojkar och flickor exakt lika.

Trots detta dras frågan om de psykologiska könsskillnaderna ständigt upp (framförallt av medvetna eller omedvetna försvarare av en konservativ könsrollsideologi) och i populärpsykologisk litteratur förutsätts de ofta på ett onyanserat sätt som givna. Som Friedan, Holter m. fl. har påpekat antas det vidare ofta i psykologisk litteratur att definitionen av könsroller i en viss kultur är ganska rimlig. Man koncentrerar sig på barnets anpassning till den kulturella könsrollen utan att ställa frågor om de långsiktiga sociala eller psykologiska konsekvenserna av givna könsrollsmönster.

All psykologisk litteratur som på ett nyanserat sätt går in på definitionerna av könsroll och redovisar teorier och empiriska undersökningar om problemet är

därför välkommen. Det gäller också den danske forskaren Hans Hesselunds bok "Kön, identitet, roll" som framförallt består av referat av andra forskares teorier och undersökningar om uppkomst och utveckling av individens könsrollsmönster.

Hesselund skiljer mellan *det biologiska könet*, som hänför sig till genetiska förhållanden som cellernas kromosomuppsättning, och *den psykologiska könsupplevelsen*. Den psykologiska könsupplevelsen kan uppdelas i två begrepp: könsidentitet (psykosexuell identitet) och könsrolls-beteende. Psykosexuell identitet är individens privata upplevelse av sig själv som pojke eller flicka, man eller kvinna.

Den psykobiologiska teorin för utvecklingen av psykosexuell identitet, som bl. a. företräds av Money och Hamson, bygger på detaljerade undersökningar av 113 hermafroditer och patienter med felutvecklade könsorgan. Könsrollen och könsidentiteten för de hermafroditiska patienterna visade sig överensstämma med den ursprungliga könsbeteckningen vid födelsen men däremot inte med det genetiska könet. Detta resultat återopades som skäligt stöd för uppfattningen att könsroll och könsidentitet som man eller kvinna inte automatiskt motsvarar det genetiska könet utan istället tycks höra ihop med könsbeteckning och könsrelevant uppfostran i det primära samspelet mellan barn och föräldrar.

Hesselund redovisar också olika teorier för hur könsrolls-beteendet utvecklas. I och med den psykologiska könsbeteckningen börjar den process där barnet får lära sig de relevanta beteendeformerna. Hesselund behandlar kortfattat olika undersökningar om könsroll och aggression, uppfostringsmetoder som bakgrund till könsrolls-beteendet, föräldrapåverkan, könsroll och sexualitet och

könsrolls-beteendets utveckling under olika perioder i barndomen och tonåren.

Två teorier om utvecklingen av psykologiska könsskillnader tas upp. Enligt *den sociala inlärningsteorin* (Mischel) är könsrollstypiskt beteende beteendeformer som vanligtvis medför olika konsekvenser i form av straff och belöning beroende på den handlande personens kön.

Enligt *den kognitiva utvecklingsmodellen* (Kohlberg) är den psykosexuella identiteten inte slutprodukten av en rad inlärningsprocesser utan utgångspunkten för de psykologiska könsskillnadernas utveckling. Så fort den lille pojken har kategoriserat sig själv som manlig vill han i stort sett handla i överensstämmelse med sin psykologiska könsidentitet och inta en positiv attityd till manliga objekt i omgivningen. Till skillnad från Mischel lägger Kohlberg stor vikt vid barnets aktiva strävan efter mening, struktur och jagupplevelse.

Hesselund diskuterar de olika teorierna och konstruerar en "eklektisk utvecklingsmodell" enligt vilken olika utvecklingsteorier bör användas för olika utvecklingsstadiet. Den klassiska betingningsmodellen lämpar sig bäst för att beskriva och förklara inläringen under den tidigaste perioden i livet. Först när språk- och symbolfunktionen hos barnet utvecklas är det rimligt att intressera sig för aktiv bearbetning och aktivt urval av relevanta aspekter på omgivningen.

Hesselund ger en bit av det material som opinionsbildare lämpligen bör beväpnas sig med i könsrollsdebatten. Vill man ha en djupare och bredare analys bör man hellre läsa t. ex. Harriet Holters doktorsavhandling "Sex Roles and Social Structure" (Oslo 1970: Universitetsforlaget) där en liknande redovisning av psykologiska teorier ges ur ett betydligt

mer spännande sociologiskt perspektiv. Men Holters bok är tjock och dyr och på engelska. Den är inte lika lämplig som det komplement till psykologiundervisning i olika sammanhang som Hesselunds lilla koncentrerade och lättöverskådliga bok borde kunna bli.

Ingrid Fredriksson

Red: Ingvar Svensson

Socialmedicinsk forskningsenhet i Luleå

Föreningen Sveriges Socialchefer har yttrat sig över "Förslag till socialmedicinsk forskningsenhet i Luleå samt försöksverksamhet med integrerad medicinsk och social öppen vård i Örnässets vårdcentral".

Behovet av samverkan väldokumenterat

Föreningen har under lång tid teoretiskt och praktiskt stimulerat till samordnande och effektivare metoder inom socialvården. Med några få undantag har Sveriges kommuner övergått till helhetsprincipen som är ett uttryck för sådan samordning av resurserna inom socialvården. Det har mot den bakgrunden varit naturligt att utveckla samverkan med olika aktiviteter i samhället. Av särskilt intresse har varit samverkan mellan socialvård och medicinsk vård.

Utredningar på olika platser i landet har visat samband mellan

sociala insufficienser och medicinska hälsosviker. I Luleå har 73 % av 285 registrerade personer på socialbyrån ansetts ha medicinska problem och behov av samverkan med medicinsk expert förelåg i 60 % av samtliga fall. På två vårdanstalter, en läkarstation samt jourcentralen ansågs 27 % av 459 patienter ha social insufficiens samt att samverkan med social expertis var önskvärd beträffande 9 %. Även om procentalen för Luleås del är något lägre än de som redovisats i andra undersökningar står det utom all tvivel klart att behovet av samverkan mellan socialt och medicinskt arbete är väldokumenterat.

Valet av Luleå som försöksområde med vårdcentraler och socialmedicinsk fältorganisation uppfyller de flesta av de prioriteringskriterier som bör beaktas vid val av områden för försök av detta slag. Fyrkantensregionen (Luleå-Piteå-Älvsbyn-Boden), som är klassificerad som storstadalternativ, är av stor betydelse för hela landsändan. Utvecklingen av samsamarbetsformer mellan medicin och socialvård och placeringen av forskningsenheten i Luleå innebär kontakt med problematik som är gällande för hela Sverige.

Idéskissen ger goda förutsättningar

Idéskissen för det integrerade socialmedicinska arbetet vid Örnässets vårdcentral, som beräknas börja sin verksamhet under våren 1974, bör enligt föreningen ge god förankring hos huvudmännen, möta förståelse samt ge goda möjligheter till en smidig administration och en väl fungerande basorganisation. Med utgångspunkt från basorganisationen får man ett lämpligt utgångsläge för det socialmedicinska teamet (socialassistent, distriktsköterska, hemvårdarinna och läkare).

Strävandena att frigöra medicinsk och socialvårdande personal

från institutionsbunden verksamhet får i Örnässets vårdcentral en praktisk utformning genom den långt gående integrationen mellan olika personalkategorier. Med målsättningen att det är klienten som ska hjälpas och stödjas i sin miljö där problemen finns blir samarbetet mellan befattningsskatterna på fältet det primära.

Delegation viktig

Beträffande fältarbetet anser föreningen det nödvändigt att möjligheterna till delegation utnyttjas på ett sådant sätt, att den i det socialmedicinska teamet fungerande assistenten blir utrustad med lämpliga beslutsfullmakter. Teamet blir då effektivt och socialvårdens roll blir av stort värde i alla frågor där dess medverkan är erforderlig. Många ärenden torde emellertid vara av den karaktären, att det inte behövs någon långtgående samverkan. Därför torde det vara rimligt att inom vårdcentralen söka finna en organisationslösning, som medger att särskild personal får möjlighet att förmedla råd och stöd i enkla socialhjälsärenden. Ärenden av mer komplicerad karaktär bör därmed enkelt kunna överföras till det socialmedicinska teamet. Av förslaget framgår för övrigt att inte alla ärenden behöver registreras som samverkansärenden.

Det torde vara klokt att bygga på den distriktsindelning som redan finns inom socialvården i Luleå. Härigenom kan man tillgodogöra sig de erfarenheter och den kunskap som socialvårdens personal besitter beträffande respektive distrikts sociala och ekonomiska struktur.

En stegvis utveckling av organisationen välbetänkt

Förslaget att låta integrationssträvandena utgå från befintliga resurser gör det möjligt att redan från starten få en realistisk utgångspunkt för det fortsatta arbe-